

*Аліна Кузьма,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені В. Гнатюка,
студентка II курсу (за скороченим терміном навчання)
факультет філології і журналістики
Науковий керівник:
к. філол. н. Мар'яна Любінецька*

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ В ТВОРЧОСТІ М. КОЦЮБИНСЬКОГО

У центрі уваги дослідження постає проблема художнього осмислення жіночих образів у творчому доробку Михайла Коцюбинського, зокрема в його знаковій повісті «Тіні забутих предків». Аналіз вказаного аспекту набуває особливої ваги у зв'язку з потребою глибшого розуміння структури національного менталітету, у якому жіноче начало репрезентується як ключовий компонент духовної ідентичності. У художньому світі письменника жінка є не лише об'єктом зображення, але й активним суб'єктом національного космосу. Її функції варіюються від символу родинної традиції до уособлення метафізичного начала природи.

На нашу думку, Михайло Коцюбинський створив унікальний світ, де жіночий образ не обмежується функціональним існуванням у сюжетній канві, а стає кодом культурної архетипіки. У «Тінях забутих предків» жінка існує у межовому просторі між буттям і небуттям, між традицією і внутрішнім прозрінням. Цей образ не підпорядковується одноманітному трактуванню: навпаки, він багатоаспектний, насичений міфопоетичними значеннями та символічними конотаціями. Через жіноче начало автор артикулює основні етичні, естетичні й філософські настанови гірського світу Гуцульщини.

Образ Марічки – центральний у структурі повісті – є своєрідним естетичним осердям тексту, що втілює ідею єдності людини з природою, а також високу трагедію особистісного вибору. Марічка представлена не лише як реальна дівчина, але й як символ незайманої краси та внутрішньої гармонії, якої вже не може дістати реальне життя. Увесь її образ пройнятий світлом, музикою,

рухом, що передає її належність до вищого духовного порядку. Вона втілює ідею любові, що межує з сакральним, і водночас розкриває уразливість жіночої природи перед жорстокими законами патріархального суспільства.

Авторський підхід до зображення Марічки має глибоко символічний характер, адже вона не лише кохана Івана, а й уособлення душі самого героя, його ідеального внутрішнього «я». Її смерть постає як розрив з первісною гармонією, як падіння з райського стану до драматизму екзистенційного вибору. Втрата Марічки означає не тільки смерть конкретної особи, але й крах духовного ідеалу, розрив із національним першообразом жінки. Через її образ М. Коцюбинський трансформує фольклорно-міфологічну традицію у філософське узагальнення буття.

Важливо зазначити, що в повісті жінка не представлена як слабка істота, обмежена лише емоційною сферою. Навпаки, Марічка – духовно сильна, вольова, здатна на жертву заради кохання, що виводить її образ за межі буденного. Її мовчазна присутність після смерті свідчить про те, що жіноче начало у творі виходить за межі тілесного і набуває рис вічності. Через елементи обрядовості, магічного мислення, фольклору автор увиразнює глибинні архетипи жінки-музи, жінки-природи, жінки-всесвіту.

Окремої уваги заслуговує спосіб, у який М. Коцюбинський відтворює жіночу тілесність. Вона не є об'єктом еротичного потягу, а радше простором, у якому реалізується ідея духовного злиття. Тіло Марічки постає як метафора гармонії зі світом, її рухи – як музика буття. У її образі природа оживає, наділяється голосом і волею, стає одухотвореною субстанцією, яка здатна обіймати людину і водночас карати за порушення космічної рівноваги.

Після смерті Марічки жіночий образ продовжує свою присутність у свідомості Івана, трансформуючись у ряд символічних фігур. Його спроба знайти заміну ідеалу у новій жінці – Палагні – зазнає поразки, що тільки підкреслює унікальність першого жіночого образу. Палагна постає як антипод Марічки: її зв'язок із матеріальним світом, прагматизм і тілесність протиставляються

духовності і символічній чистоті загиблої коханої. Через це зіткнення постає конфлікт двох жіночих начал – земного і небесного, тілесного і метафізичного.

У системі образів повісті Палагна репрезентує інший тип жінки – реалістичний, плотський, соціально обумовлений. Її поведінка, риси характеру та вибір життєвої стратегії зумовлені логікою виживання, що набуває рис антитези до ідеального жіночого образу. Вона діє в рамках реального світу, підпорядкованого законам матеріального буття, і цим контрастом автор висвітлює вразливість духовного перед побутовим. Вважаємо, що у цьому полягає глибокий трагізм світогляду М. Коцюбинського.

Протиставлення Марічки та Палагни виявляється не лише на рівні сюжетної організації, а й у стилістичному наповненні тексту. Опис Марічки пройнятий поетикою міфу, натомість Палагна зображена в реалістичній манері, з акцентом на побутові деталі, що надає її образу зниженої тональності. У такий спосіб відбувається зміщення акцентів із сакрального на профанне, що супроводжується поступовою втратою ідеалу у внутрішньому світі героя. Таким чином, конфлікт двох жіночих образів актуалізує глибинні зрушення у світоглядній системі персонажа.

Особливої уваги заслуговує роль жінки у сакральній структурі повісті. Марічка виступає своєрідним медіатором між людиною та природою, між цим світом і потойбіччям. Вона не просто належить до міфологічного ландшафту – вона є його частиною, органічно вписаною у космогонічну модель гуцульського світу. Саме тому її смерть не означає зникнення – вона трансформується у дух, у голос лісу, у тінь, що супроводжує Івана до самої смерті.

Варто акцентувати, що жіночі образи у творі є не тільки структурними компонентами сюжету, але й носіями глибоких символічних смислів. Вони втілюють у собі як стихійність, так і світлу енергію любові, що не знає меж. Жінка у Коцюбинського – це не тільки мати чи кохана, але й сутність природи, втілення її первозданної краси й неосяжності. Її образи мають здатність до сакрального перетворення, що вирізняє художній стиль автора з-поміж інших.

Інтерпретація жіночих образів вимагає також урахування фольклорних джерел, якими активно користувався письменник. Фольклорна традиція Гуцульщини з її багатством символів, обрядів та міфологічних уявлень значною мірою формує структуру жіночої репрезентації у творі. Саме через ці образи виявляється зв'язок з колективним підсвідомим, архетипом Матері-Землі, жінки-берегині, жінки-чаклунки. Усі ці компоненти структурують смислове поле тексту, додаючи йому глибини та містичної багатшаровості.

Поряд із центральними жіночими персонажами важливу роль відіграють другорядні жіночі образи – матері, старі жінки, сусідки. Вони формують фон повісті, але водночас виконують функцію збереження традиції, передачі знання, ритуального супроводу життя. Їхня мовна, поведінкова та світоглядна модель зберігає пам'ять поколінь, стає осередком колективного досвіду. Саме через них письменник увиразнює цілісність етнічної культури, в якій жінка є сакральною носійкою традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. В. Українська імпресіоністична проза: Про творчість М. Коцюбинського, О. Кобилянської, Г. Косинки та ін. Київ : Фірма «Віпол», 2014. 158 с.
2. Водяна П. С. Тіні забутих предків М. Коцюбинського та Сергія Параджанова. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки, літературознавство*. Кіровоград : КДПУ, 2022. Вип. 110. С. 30–36.
3. Гурдуз А. І. Повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» і роман К. Гамсуна «Пан» у порівняльно-типологічному висвітленні. *Слово і час*. 2023. № 11. С. 40–44.